

DAGENS FRÅGOR

Den 29 augusti 1945.

Det engelska jordskredet. En absolutistisk österrikisk statsman förkunnade vid 1800-talets mitt, att hans regering hade för avsikt att förvåna världen med sin otacksamhet. Han fick också tillfälle att utföra denna sin föresats, med ödesdigra senare verkningar för Donaumonarkin. Sentensen »Förliten Eder icke på furstar» är överhuvud taget urgammal. Det förefaller, som de nutida demokratiernas väljarmassor även i detta hänseende tagit arv efter sina furstliga föregångare. Det öde, som efter förra världskriget mötte Clemenceau i det Frankrike, som han räddat, är väl ej alldeles glömt. Winston Churchills av juli 1945 är ännu mycket mera dramatiskt.

Emellertid bör man naturligtvis ej alltför mycket betrakta händelserna ur dessa personliga, något sentimentalt färgade synpunkter. Det kan finnas goda grunder att efter ett stort krig göra sig av med segerherren, och i fallet Clemenceau torde de också ha föregat. Men en förutsättning är, att man byter upp sig. Och utanför deras — f. ö. ganska talrika — krets, som i politiska ting satt förnuftet under trons lydnad, torde det vara rätt få, som verkligen mena, att England i sak vunnit, när det utbytt Churchill, Eden, lord Woolton, sir John Anderson, Oliver Lyttelton, Butler och deras kolleger mot den aktningvärde men sällsport färglöse Attlee och hans kohort. Labours svaghet har alltid varit dess brist på verkligt ledande personligheter. Den nya regeringen innehåller ett par allmänt erkända kraftkarlar, nämligen Bevin — vars sakliga kompetens för just utrikesportföljen dock återstår att bevisa; hans första underhustal gjorde emellertid ett mycket gott intryck — och Herbert Morrison, och några få andra klara kapaciteter såsom sjöministern Alexander och den nye lordkanslern, sir William Jowitt. Men i övrigt är arbetarkabinetts rad av äldre herrar — medelåldern är påfallande hög — med få undantag ganska slätstruken efter både engelska och utländska begrepp, såvitt man vågar döma efter deras föregående. Det bör emellertid ej förbises, att kabinettet även rymmer några medlemmar såsom sir Stafford Cripps, Aneurin Bevan och Shinwell, vilka hittills närmast tjänstgjort som partiets enfants terribles men möjligen — historien har åtskilliga exempel i den vägen — kunna ge ett annat intryck, när de verkligen bänkat sig vid maktens köttgrytor. För sir Staffords del ger dock knappast hans insats i krigskabinetet 1942 någon försmak av en dylik positiv utveckling.

Orsakerna till en valutgång, som knappast varit väntad av någon i hela världen, tillåta ännu blott kannstöpande. Uppenbart är, att både de konservativa själva och världen i allmänhet grovt misstagit sig på den utsträckning, i vilken Churchills popularitet och tacksamheten mot honom kunde omsättas i röster för hans parti. Det

har sagts, att valet visat, att engelsmännen hellre röstade på ett program än på en person. Men när vissa kommentatorer fortsätta och i detta förhållande vilja se ett traditionellt och typiskt engelskt drag, blir man mera tveksam. Det har annars varit statsvetenskapens mening, att de engelska valen mer och mer tenderat att bli rena koranden av premiärminister, något i stil med de amerikanska presidentvalen. Att 1945 års val emellertid skulle ha sin egentliga karaktär av att ett hänfört folk höjde Attlee på sköldarna i stället för Churchill, förefaller dock alltför orimligt. Det är därför troligt, att det verkligen är programmet eller kanske hellre de folkliga föreställningarna om dess innebörd, som varit det avgörande, och att 1945 sålunda betecknar ett avsteg från tidigare tendenser till direkt match mellan två hugade premiärministerkandidater.

Uppenbart är, att den konservativa valpropagandan, ej minst Churchills egen, varit olyckligt upplagd och motverkat sitt syfte. Man har gått fram med angrepp på motparten, som varit så grova, att de kommit i en grotesk och olycklig motsättning till det tidigare goda samarbetet mellan partierna, vilket upphörde först någon månad före valet. Högern har vidare och framför allt begått det misstaget, vartill exempel ingalunda saknats på andra och närmare håll, att lägga sin kampanj vida mindre på det egna positiva programmet än på att uppvisa oriktigheten av motståndarens grundsatser och förslag. En dylik uppläggning är förvisso lockande och tacksam ur saklig och intellektuell synpunkt, när det gäller en sådan motståndare som socialismen, och den skulle förmodligen varit riktig, om man haft att göra med 1800-talets väljarkår ur de bildade samhällsskikten. Erfarenheten visar däremot gång efter annan, att den är alldeles förfelad, när det gäller att vinna våra dagars väljarmassor. Taktiken har skapat intrycket, att de konservativa egentligen inte haft något eget att komma med, som kunde bidra till att förbättra de breda lagrens ställning. Resultatet har blivit därefter. Åtskilliga konservativa kandidater och andra valarbetare lära i kampanjens senare skeden ha påpekat misstaget för ledningen, men då var det för sent att vända strömmen.

Det är emellertid ovisst, om ens en lyckligare taktik kunnat rädda den konservativa majoriteten, även om den säkerligen kunnat avsevärt minska nederlagets siffermässiga omfattning. Tendensen till pendelsvängning är utpräglad vid engelska val. Den hade denna gång börjat redan så tidigt som 1935, då de konservativa räddade sin makt främst tack vare ett skickligt och ej alldeles grannliga utnyttjande av de möjligheter, som den abessinska krisen skänkte. Det är mycket sannolikt, att om kriget ej kommit emellan och ett normalt val kunnat äga rum 1939—40, den konservativa maktpositionen blivit raserad redan då. Den så länge retarderade svängningen har nu varit oemotståndlig. Det har för talrika väljare känts som en bjudande impuls att äntligen ge »den andra sidan» en chans efter fjorton år. Den allmänna europeiska radikaliserings vid krigsslutet i trötthetens och de dåliga nervernas tecken har sedan gjort sitt.

En faktor, som av mycket att döma haft ej ringa betydelse, har

varit den mångåriga intensiva vänsteragitationen mot Neville Chamberlains och hans meningsfränders (de s. k. »guilty men» eller »old men of Munich») försoningspolitik 1938—39. Agitationen har varit anakronistisk och ofta grovt ovederhäftig, men den har varit av betydande effekt mot bakgrunden av Englands dödliga fara 1940—41 och av alla de numera avslöjade tyska gräsligheterna. Den har länge fått pågå rätt ohämmad — en motagitation från konservativt håll har egentligen satt in först i år — och den har skadat *hela* det konservativa partiet, allra helst som en del gamla chamberlainiter på senare tid, särskilt efter samlingsregeringens upplösning, ånyo framträtt i ledande ställning på högerhåll. Däremot har arbetarpartiet mycket lättvindigare sluppit undan sitt annars sakligt sett vida grövre syndaregister i försvarsfrågan från 1920- och 1930-talen. Även denna tendens, bottnande i väljarmassornas oförmåga att hålla ihop större sakliga sammanhang och i deras lättillgänglighet för förenklad agitation med personlig spets, känns igen från andra håll.

Arbetarpartiets majoritet i underhuset är kolossal liksom en gång den konservativa. I båda fallen står mandatantalet i skriande disproportion till väljarsiffrorna. 1935 togo de konservativa 387 platser på 10,5 miljoner röster, Labour party 154 på 8,3 miljoner. Denna gång ha de konservativa fått ungefär 9 miljoner röster men blott 195 mandat, medan Labour för 11,9 miljoner röster fått ej mindre än 389 platser i underhuset. (Här ha använts de siffror, som voro tillgängliga den 27 juli, då ännu 14 platser, varav tolv universitetsmandat, voro oräknade. Siffrorna äro därför troligen något för gynnsamma för arbetarpartiet.) Det engelska systemet ger i allmänhet stabila regeringsmajoriteter, och det torde därför ej komma att ändras i första taget, men rättvisan får sitta emellan. Förhållandet är välkänt. Intressantare är att nu, då socialiseringsfrågan står i förgrunden, iakttaga fördelningen mellan socialister och borgare. De förra ha samlat ungefär 12,158 miljoner röster och fått 395 mandat, de senare 12,151 miljoner väljarröster men blott 221 mandat. (Tio »oberoende» och deras 0,546 miljoner väljare ha ej medräknats.) Den stora missvisningen — halva väljarkåren har fått blott en tredjedel av mandaten — beror ej enbart på majoritetsvalen utan även till mycket stor del på den borgerliga splittringen. De oppositionella liberalerna under sir Archibald Sinclair och sir William Beveridge hade ställt upp ej mindre än 307 kandidater. Av dessa blevo blott *tio* valda. Men det visar sig därjämte, att i mer än sextio av de kretsar, som valde en labourman, de konservativa och liberalerna ihop hade fler röster än segraren. Räknar man med även några kretsar, där splittringen på borgerligt håll var av annat slag, visar det sig, att sjuttio av regeringsmajoritetens medlemmar nådde underhuset tack vare borgerlig söndring. Den majoritet på omkring 150 röster över alla andra partier, som Attlee nu disponerar, skulle med andra ord utan denna splittring nästan helt försvinna.

Det finns inget skäl för de konservativa att klaga över valresultatets orättvisa, ty de ha själva tidigare dragit fördel av samma eller liknande faktorer. De synas i allmänhet ej heller jämra sig över siff-

rorna. Men själva förhållandet är av betydelse, ty det visar, hur labil även denna till synes överväldigande socialistmajoritet ändå är. Däri ligger en viktig maning till moderation för dagens segerher- rar, och större delen av kabinetslistan liksom det officiella rege- ringsprogrammet tyder på att Attlee och hans närmaste män ämna behjarta den. Förstatligandet av Bank of England, av gas- och elek- tricitetsverk och av järnvägarna är intet nytt för oss i Sverige och torde ej heller chockera modern engelsk borgerlighet alltför mycket. Kolgruvorna ha notoriskt varit så illa skötta, att en socialisering, även om den ej erbjuder någon som helst garanti för en förändring till det bättre, knappast heller stöter på något fanatiskt motstånd. Betänkligare blir nog saken, om man gör allvar av den punkt på val- programmet, som innebär järn- och stålindustrins förstatligande. Det återstår att se, om partiets hetsporrar av typen Cripps eller Laski lyckas frampressa även sådana åtgärder eller om man under detta parlaments livstid kommer att nöja sig med det övriga, tekniskt dryga och politiskt liksom ekonomiskt mindre farliga socialiserings- programmet. Sviterna av ett misslyckande kunde nu liksom 1931 bli katastrofala för arbetarpartiet, som för att kunna vinna en seger är beroende av röster ur den lägre medelklassen.

**Hr Günther och minister-
posten i Köpenhamn.** Frågan om ministerbyte i Köpenhamn kom att utveckla sig till mer än en cause célèbre. Händelseförloppet är åtminstone till sina huvuddrag känt. Den svenska regeringens avsikt var att återflytta den i Danmark så populäre envoyén von Dardel till Bryssel och i dennes ställe pla- cera utrikesminister Günther. Agrément beviljades också för exc. Günther. Men motståndsrörelsen satte sig efteråt på tvären. Den fann den svenske utrikesministern diskrediterad på grund av Sveriges utrikespolitiska eftergifter under kriget. Möjligen gjordes under hand även andra danska framställningar i samma riktning. I detta läge trädde exc. Günther tillbaka, tydligen saknande varje lust att tjänstgöra som svenskt sändebud i ett land, där han inte hälsades oreserverat välkommen. Och därmed förföll tanken på en minister- växling. Svenska regeringen accepterade däremot den omstridde Sveningsen som dansk minister i Stockholm.

Det finns flera anmärkningsvärda moment i denna uppseendeväc- kande utnämningsfråga. En sak är dess bättre fullt klar. Exc. Günthers frivilliga tillbakatrådande var icke någon undfallenhet från den svenska regeringens sida. Tvärtom torde regeringen myc- ket bestämt ha insisterat på att utrikesministern inte skulle ge vika för opinionen. Men exc. Günther var orubblig i sin föresats att i det uppkomna läget träda åt sidan. Och han är envis.

Man förvånar sig högeligen över att ledande danskar på detta vis ville gradera det fungerande svenska sändebudet och dennes chef i Arvfurstens palats. Förvisso är envoyén von Dardel förtjänt av det allra största erkännande för det sätt, på vilket han under Danmarks tunga ofrihetsår varit landets outtröttlige hjälpare. Men det ligger i sakens natur, att minister von Dardel endast kunnat utföra detta

sitt storartade hjälparbete i intimaste samförstånd med den svenska utrikesledningen och dess högste chef. Något annat vore otänkbart. Det är därför alldeles obegripligt att den ene av de två — den underordnade — skall tilljublas och den andre — den ytterst ansvarige — avvisande kritiseras. Det kan inte ha varit angenämt för minister von Dardel att behöva figurera i detta spel mot den svenska utrikesledningen.

Sverige tigger inte efter kriget om tacksamhetsbetygelser från de nordiska grannländerna för sina hjälpaktioner under krigsåren. De insatser av politisk, humanitär och materiell art, som vårt land varit i stånd att prestera, ha gjorts som en naturlig plikt mot nödställda broderfolk eller såsom ett utflöde av spontan önskan att bistå. Sverige står dessutom utan all skuld till att de tre nordiska länderna drogos in i kriget. Men det är en rimlig svensk fordran, att denna Sveriges nordiska biståndspolitik inte kvitteras med personliga angrepp mot eller nedsättande uttalanden om de svenskar, som på sina ledande poster varit tillskyndarna av hjälpaktionerna.

För envoyén Günthers del ordnar givetvis regeringen i sinom tid på annat sätt. I övrigt har denna affär snarast stärkt hans ställning hos den svenska allmänheten. Ty därom behöver man inte tvivla, att samlingsregeringens och exc. Günthers utrikespolitik rönt den erkännammaste tacksamhet från den överväldigande delen av det svenska folket i alla dess sociala skikt. Den svenska regeringens mål var att utan vanhedrande eftergifter bevara Sveriges fred, och detta mål har trots serien av svårigheter uppnåtts. Naturligtvis innebär denna uppslutning kring den förda regeringspolitiken inte att allt vad regeringen gjort eller underlåtit att göra glorifieras. Ofelbarhetsdogmer ingå ej i vår politiska religion. I denna liksom i varje annan fråga vill var och en förbehålla sig rätt till kritiskt bedömande, förutsatt att kritiken inte är efterklok eller bortser från de enorma svårigheter, varmed utrikesledningen haft att brottas. Sålunda har man rätt att fråga, om det var absolut nödvändigt att 1940 erkänna Balticums införlivande i Sovjetunionen eller att låta permittenttrafiken, låt vara beskuren, pågå så länge som till sommaren 1943. Man kan också beklaga, inte minst för hr Günthers egen skull, att denne trots sin stilistiska fallenhet inte alltid fann lämpligt att kläda den svenska utrikespolitiken i ordalag, som bättre motsvarat den lättförståeligt upprörda opinionens känslolägen och därigenom skulle gett honom bättre kontakt med de breda folklagren, vilka aldrig misstrott honom men kanske understundom inte helt förstått honom. Svenska folkets stora massa håller dock exc. Günther räkning för den kallblodiga skicklighet, med vilken han bemästrat accident efter accident, komplikation efter komplikation, hot efter hot. Och allra minst har någon kunnat tvivla på hans konsekventa och envetna strävan att lämna de nordiska grannfolken allt det stöd, som Sverige i varje läge var i stånd att lämna. Den redogörelse för svenska hjälpaktioner av icke materiell art, som regeringen lämnade i våras som svar på hr Sefves interpellation, talar härvid för sig själv. Den svenska allmänheten hade icke väntat det svar på interpellations-

svaret, som den danska motståndsrörelsen nu givit. Hr Günther förtjänar inte detta danska eftermäle, som hos svensk opinion utlöst en rakt motsatt effekt mot den som måhända avsågs.

Socialistregeringens nya män. Den nya regeringens sammansättning bjöd på en del överraskningar. Statsministern hade att rekrytera sin fjärde ministär med inslag ur den svenska socialdemokratiens tredje generation — den första generationen var pionjärerna och Brantings samtida, den andra är P. Alb. Hansson själv och hans jämnåriga garde (Wigforss, Möller, Sandler, Engberg, Undén, Sköld m. fl.) och den tredje representeras närmast av 20- och 30-talens ungdomsklubbister, som nu äro på väg att bli »män i staten». Under ett tiotal år ha nu de presumtiva framtidsmännen i partiet fått stå på tillväxt; koalitions- och samlingsregeringarna ha ju inte berätt statsministern stora möjligheter till uppflyttningar. Några av aspiranterna ha t. o. m. hunnit gråna under denna relativt långa exspektanstid, och andra ha hugnats med landshövdingetjänster samtidigt som de avförts eller avfört sig själva från första linjen. Denna gång hade statsministern emellertid inte mindre än åtta platser att nybesätta — regeringen kan ju fr. o. m. 1941 grundlagsenligt bestå av intill 16 ledamöter, och statsministern har utnyttjat maximivolymer. Av dessa åtta hämtades endast en bland dem, som hade vanan inne, nämligen hr Undén. Men denne var så mycket mera rutinerad som han fick sin första statsrådsfullmakt redan 1917, för 28 år sedan — ett rekord sedan 1840 års departementalreform för intervallen mellan första och sista (senaste) datum för statsrådsutnämningen, ty det överträffar med två år samma tidsskillnad för sjöministern (1874) och statsministern (1900) F. W. von Otter.

Man var före ministärbildningen spänd på att få se vilka bland de unga kronprinsämnena, som statsministern skulle belöna och haussa upp. Till de mest framträdande i detta de ungas förbund räknas vanligen partisekreteraren Torsten Nilsson, nuvarande t. f. partisekreteraren Sven Andersson i Göteborg, redaktör Rolf Edberg i Östgöten, stadsbibliotekarie Gustaf Nilsson i Kristinehamn och f. textilarbetaren John Ericsson i Kinna. Bland de många, som kunde känna sig kallade, blevo de först och sist nämnda utvalda. Stagad av en statssekreterare ur administrationen fick hr Torsten Nilsson omedelbart ett departement, kommunikationernas — ett gebit med vilket han tidigare föga sysslade. Och därmed torde statsministern ha givit en viss anvisning för ett framtida ledarval, eller i vart fall velat ge hr Nilsson en styv lina att visa sig på till den tiden. Under sina fem hittillsvarande riksdagsår har hr Nilsson varit centrum för alla de socialistiska framstötarna om socialisering. Han har hunnit ådagalägga en mindre vanlig, om än understundom ganska frän talar- och debattörtalang. Om denne Malmöpåg är i ägo av samma s. k. skånska realism som P. Alb. Hansson återstår dock ännu att erfara men är långt ifrån självfallet. »Kinna» — Carnegie medaljör för rådig räddning av en drunknande för ett par år sedan — är av annan typ än kommunikationsministern. Hans läggning är prakti-

kerns, parad med en ovanlig, eftertänksam klokhet och ett lugnt, försynt men oräddhågat framträdande. Intet av de nya statsråden torde mötas med ett så utbrett förtroende i skilda läger som denne unge västgöte, vilken prövats som avdelningschef i arbetsmarknads-kommissionen.

Till de yngre, om än icke räknade till den unga falangen, höra handelsminister Myrdal och jordbrukskonsulenten Sträng. Om den förre räcker det att säga, att handelsdepartementet med visshet för första gången under sin tjugufemåriga existens blir ett av huvuddepartementen. Detta redan därför att handelspolitiken fått en vidgad betydelse och det tilltänkta utrikeshandelsmonopolet ger departementschefen en enorm makt över det svenska näringslivet. Men med hr Myrdals vana att få den offentliga debatten att kretsa kring sina — och makans — göranden och låtanden kommer handelsdepartementet sannolikt att göras till den stora socialiserings- och experimentverkstaden, troligen dock under viss rivalitet med folkförsörjningsdepartementet och dess försiktigare chef, hr Gjöres. Insättandet av den välrenommerade hr Sträng var säkerligen ett skickligt taktiskt drag av statsministern med hänsyn till de partipolitiskt ganska splittrade lantarbetarna. Annars kallades väl hr Sträng mest som fackföreningsbyråkratiens gisslan i arbetarregeringen, med samma ställföreträderskap alltså som på sin tid Herman Lindqvist, Fritjof Ekman och Albert Forslund. Både partifolket och utanförstående hade nog väntat att denna roll i den nya ministären skulle kreeras av L. O:s kassör, senatorn Strand.

Ecklesiastikministerposten gick ganska förvånande till hr Erlander. Man hade trott, att denne förutvarande statssekreterare och sedermera biträdande föredragande i socialdepartementet skulle trivas bra där, inte minst med tanke på den bebådade »härskaran» av sociala reformer till nästa lagtima riksdag. Men tydligen har han själv önskat sig ett självständigt departement; och hans mångsidighet är obestriddig. Det är tänkbart att han föredrogs framför andra utpekade därför att han yrkesmässigt står utanför de stridande läroverks- och folkskolelägren i den brännande anknytningsfrågan. Bland fackmännen hade annars undervisningsrådet, folkskolemannen Weijne legat närmast till hands, men hans upphöjelse till statssekreterare har både soulagerat honom och givit honom en ökad chans att nästa år vid generaldirektör Holmdahls pensionering bli skolöverstyrelsens chef. Om landshövding Conrad Jonsson inte lämnat politiken hade han nog varit ganska självskriven till kulturminister, ty sedan Värner Rydén stod på maktens tinnar har ingen socialdemokrat haft ett sådant skruvstädsgrepp över partiet i skolfrågor som den förutvarande Eskilstunaredaktören. Underligt nog fördes aldrig en annan landshövding, Arthur Thomsons, namn på tal. Som förutvarande folkhögskollärare, flerårig t. f. professor och undervisningsråd på folkskoleavdelningen skulle han ha haft sällsynt mångsidiga meriter, och han skulle också obundet och fördomsfritt kunnat gå till det väntade stora skolreformatoriska verket. Men sannolikt betraktas han som alltför individualistisk och temperamentsfull.

Inte minst riksdagsmännen torde statsministern ha chockerat, när han från administrationen hämtade hovrättsrådet Zetterberg till justitieministerposten och statssekreterare Mossberg till hr Erlanders förra syssla som biträdande socialminister. I de snart ett tiotal ministärer, som helt eller delvis haft socialdemokratisk flagg, har det tillsammans ej funnits ens en handfull män, som oberoende av partimeriter hämtats från förvaltningen (strängt taget blott Nothin, Levinson, Herman Eriksson och Danielson). Att en novus homo i politiken nu blev justitieminister berodde väl inte främst på hr Zetterbergs i och för sig allmänt erkända juridiska kapacitet — han föredrogs ju framför den redan fungerande juristkonsulten Danielson. Huvudskälet var, att partiet saknar framstående juristpolitiker, när hr Undén avräknas som utrikesexcellens, presidenten Schlyter närmar sig de sjuttio åren och advokaten Branting har befunnits för känslobestämd och därför äventyrlig. I mannaminne torde ingen justitieminister ha varit så okänd vid installationen som hr Zetterberg. Den unge hr Mossberg hade då större konkurrens att utstå från partipolitikerna, eftersom huvudintresset hos så gott som alla de tvåhundra socialdemokratiska riksdagsmännen just är socialpolitiken. Tydligt har den kritiske hr Möller utställt stora framtidsväxlar på sin konciliante och talföre statssekreterare.

Återstå utrikes- och försvarsministerposterna. Hr Sandler var ur räkningen, ty hans utrikespolitiska uttalanden och ohöjda försvarsvänlighet ses av partimajoriteten med största misstänksamhet. Minister Herman Erikssons namn föll bort, sedan Washington beviljat honom agrément. Det skulle ha varit ohövligt att i sådant fall lägga fram ett nytt namn för en stormaktsregering. Hr Undén blev under sådana förhållanden den i första förslagsrummet givne, och han speciminerade kort före ministerskiftet med ett fixerat utrikespolitiskt program. Många hade nog helst sett att utrikesministerposten i denna ovissa tid lämnats utanför partipolitiken och — då hr Günther torde ha varit ovillig att fortsätta — anförtratts den durkdrivne minister Boheman. Som försvarsminister får hr Vougt en svår uppgift, när han går att efterträda den mot sig själv och andra lika skoningslöse hr Sköld. Hr Vougt måste lägga andra egenskaper i dagen än den hundraprocentiga lojalitet, som han excellerat i som regeringspartiets gruppleddare i andra kammaren. För försvarets skull är det dock beklagligt att den starke hr Sköld återgått till jordbrukets ressort. Någon popularitet i det egna lägret inhöstade han minsann inte som försvarets högste målsman. Det gick visserligen ett rykte att han inte var alldeles obenägen att stanna på sin post för att lotsa den blivande försvarsordningen i hamn. För att ta ansvar har han ju aldrig skyggat. Men innerst inne såg nog hr Sköld gärna kalken gå ifrån sig till den habilare men — om stormar blåsa upp kring försvaret — kanske alltför habile hr Vougt.

Regeringsförändringen drar med sig ett par viktiga val i riksdagen. Hr Undén lämnar ordförandeposten i utrikesutskottet, vilken han innehaft ända sedan utskottet inrättades 1937. Det skall bli intressant att se, om socialdemokraterna, som redan ha de allra flesta

presidieposter i utskotten, ämna kräva ordförandeskapet även nu och om de i så fall låta uppdraget gå till hr Sandler, som i fråga om utrikesakkunskap står i särklass bland sina återstående partivänner i utskottet. Väljes hr Sandler, kommer utskottet helt visst att undgå en likriktning. (Det förtjänar nämnas, att utrikesutskottet, liksom utrikesnämnden, till början av 1946 års riksdag får umbära partiledarna, hrr Domö, Bramstorp och Ohlin; utskottet och nämnden väljas nämligen vid början av varje lagtima riksdag.) Det andra valet gäller hr Vougts efterträdare som det stora partiets gruppleddare i andra kammaren. När hr Vougt vid Anders Råstöcks död betroddes med uppdraget, var hans främste konkurrent hr Fast i Nässjö. Det är inte känt, om denne nu är lika ovillig som sist att bli officiell retor. Andra namn i åtanke äro säkerligen veteranen riksgäldsfullmäktige Lindqvist i Halmstad, redaktör Adolv Olsson i Gävle, hr Vougts efterträdare som riksdagens »politruk» i riksbanken ombudsman Hall i Västerås samt hr Nilsson i Kristinehamn. Posten som gruppleddare blir nu mera krävande, sedan två av den nya oppositionens partiledare — hrr Bramstorp och Ohlin — återgått till sina bänkar i andra kammaren, där den kommunistiska oppositionen dessutom har sin tyngdpunkt. Den folkvalda kommer i det nya parti-regeringssystemet av allt att döma att återvinna något av sin forna position från första kammaren.

Professor Myrdal och den mellansvenska gruvindustrien. Professor Myrdal har gjort anmärkningar mot skötseln av den mellansvenska gruvindustrien. Framför allt skulle den icke i tillbörlig omfattning ha rationaliserats och i övrigt följt med utvecklingen. Dessa påståenden tarva ett klagörande.

Denna industrigren kan uppdelas i två grupper dels järnmalmsgruvorna och dels sulfidmalmsgruvorna. De förstnämnda fördela sig på två kategorier, nämligen gruvor, som huvudsakligen arbeta för den inhemska järnindustrien, samt exportgruvorna. Någon sträng åtskillnad finnes icke mellan dessa två kategorier numera, då den praktiska verksamheten nödvändiggjort såväl export från järnverkens gruvor som leveranser från exportgruvorna till landets järnverk, då kvalitet och andra leveransförhållanden så påkallat. I några fall förekommer det också att sulfidmalmsgruvorna varit leverantörer av järnmalm, då vissa mellansvenska gruvor innehålla komplexmalmer med kombinationer såsom järnmalm och zinkmalm eller järnmalm och kopparmalm. Även andra kombinationer förekomma.

I fråga om järnverkens gruvor bör det hållas i minnet, att det redan för årtionden sedan förutsades, att de för den svenska kvalitetstillverkningen inom järnindustrien kända tillgångarna på fosforrena malmer inom kort skulle sina. I verkligheten har det icke gått så och detta tack vare gruvindustriens tekniska förbättring, varigenom det blivit möjligt att tillvarata malmer med en allt lägre järnhalt. Förnämsta rollen härvid har en svensk uppfinning spelat — den magnetiska anrikningen med d:r Gröndahl som huvudupp-

finnare. Det bör vidare beaktas, att dessa gruvor i fråga om driften före allt annat måste inriktas på att tillhandahålla de växlande kvaliteterna, som fordras för järnverkens skiftande behov för drift av masugnar och martinugnar. Här betyder tillhandahållandet av den rätta malmtypen mer än den gruvtekniskt rationellaste driftsmetoden. Slutligen bör det framhållas, att det nästan uteslutande rör sig om relativt små förekomster men med sådana egenskaper, att därpå kunnat uppbyggas en förädlingsindustri i fullkomlig särklass, vilket till fullo omvittnats under de senaste krigsåren med bl. a. dess kullagerdebatt.

Professor Myrdal bör nog betänka sig mer än en gång, innan han igångsätter »rationalisering» av denna verksamhetsgren med eller utan förstatligande.

Den andra kategorien järnmalmgruvor, exportgruvorna, har under senare år dels bestått av ett antal svenskägda företag, varibland det största — Grängesbergsfältet — torde stå på höjden av modernitet och rationell drift, dels rätt många i utländsk ägo befintliga gruvor, vilka bearbetats med huvudsaklig tanke på att förse moderföretagen med malm. De sistnämnda ha förmodligen skattats rätt hårt under senare års malmhunger men samtidigt utrustats med en säkerligen förstklassig maskinell utrustning. Då malmbehovet varit trängande, men gruvdriften fordrar årslånga förberedelser, har möjligen en del tillredningsarbeten icke utförts fullt rationellt, men att taga detta till intäkt för ett statligt ingripande, vore säkerligen större våld än nöden kräver. När nu de flesta utlandsägda — tyska — gruvorna inom den närmaste tiden gå helt nya öden till mötes, kommer den inventering, vilken säkerligen blir erforderlig, att visa att anläggningarna i allmänhet befinna sig tekniskt sett på en mycket hög nivå.

Professor Myrdal torde även där få svårt att finna hållbara angreppspunkter i och för ett förstatligande.

Vad slutligen sulfidmalmsgruvorna beträffa, spela dessa i jämförelse med järnmalmgruvorna en relativt obetydlig roll. Med ett större undantag befinna de sig nästan uteslutande i svensk ägo.

Dessa gruvor bestå nästan helt av komplexmalmer innehållande i intim blandning sulfiderna till bly, koppar och zink. För första gången i Europa infördes vid dem den moderna flotationsmetoden för malmernas anrikning och särskiljande. Vid en av dessa gruvor kom t. o. m. för första gången i världen metoden att skilja alla de tre nämnda sulfiderna, bly, koppar och zink till kommersiellt utförande. Vid en annan av dessa sulfidmalmsgruvor, vilken samtidigt innehåller järnmalm, lyckades det att genomföra en kombination av flotationsanrikning av sulfiderna och magnetisk anrikning av järnmalmen. Denna järnmalm i form av fosforren slig uppnådde t. o. m. en sådan hög renhet, att den under årtal levererats till ett av landets förnämsta järnverk för framställning av kvalitetstackjärn.

En svag punkt i fråga om sulfidmalmsproduktionen är det otvivelaktigt däremot, att förädling till metaller icke kunnat fullföljas inom landet annat än i begränsad omfattning under de senaste krigsåren.

Sverige hör till de större förbrukarna av metaller, men råvarubehovet har till övervägande del täckts utifrån. Frågan om förädling av de tillgängliga sulfidmalmen inom landet har upprepade gånger varit föremål för överväganden men utan annat resultat än den med guldtililverkningen i Rönnskär kombinerade koppartillverkningen och en del kristidsanläggningar. Detta är dock en sak, som strängt taget icke hör samman med verksamheten vid de mellansvenska sulfidmalmsgruvorna, vilkas produkter under årtal i konkurrens med utländska storproducenter fått söka sin avsättning på exportmarknaden. Att verksamheten därvid tekniskt icke torde ha stått på en allt för låg nivå framgår därunder, att driften även under 1930-talets svåraste depressionsår oavbrutet kunde hållas i gång, visserligen under svåra förhållanden men dock så livskraftig, att verksamheten under de senaste krigsåren varit landet till icke oväsentlig nytta.

Även på denna punkt synas professor Myrdals angrepp svagt grundade.

Deportationerna i I anslutning till Svensk Tidskrifts ledare i förra **Tjeckoslovakiet.** häftet, i vilken uppmärksamheten riktades på tjeckernas deportering av det nya Tjeckoslovakiets 4 miljoner tyskar och ungrare, publicera vi här nedan de förhållningsregler, som den lokala »nationella kommittén» i Vinohrady utfärdat angående behandlingen av tyskar, ungrare och förrädare. Dokumentet innehåller följande:

1. Beteckningen »Tyskt» i alla betydelser skall skrivas med små bokstäver; detsamma gäller för beteckningen »Ungerskt».

2. För alla tyskar, ungrare och förrädare gälla i framtiden följande bestämmelser:

a) Alla personer över fjorton år som tillhöra kategorien »Tyskar, ungrare, förrädare och samarbetsmän» skall på sin vänstra sida bära ett hakkors tillsammans med registreringsnumret; dessa måste anbringas på en vit lapp av storlek 10 gånger 10 cm. Ingen person som bär detta hakkors får normala ransoneringskort. Detsamma gäller för personer som skrev ett »D» (Deutsch = tysk) i rubrik 6 (nationalitet) i registreringscertifikatet (med anledning av den sista folkräkningen år 1930. Anm. av övers.)

b) Ingen person som bär hakkorset får använda spårvagn, med undantag av när det gäller resan direkt till arbetsplatsen. I sådana fall får endast släpvagnen användas. Att använda sittplatser är förbjudet.

c) Ingen person som bär hakkorset får köpa, prenumerera på eller läsa dagliga eller andra tidningar. Detta gäller även för dessa personers eventuella inneboende.

d) Ingen person som bär hakkorset får gå på trottoaren, endast körbanan får användas.

e) Ingen person som bär hakkorset får promenera i eller passera genom offentliga parkanläggningar, trädgårdar eller skogar; den får inte uppsöka eller använda sig av någon barberare, restaurang, nöjesställe (i synnerhet ej teater, bio samt föreläsningar). Dessa per-

soner får inte anlita någon tvättanstalt, klädesrengöringsbutik eller tvättmangel. Inköpstid för dessa personer är uteslutande mellan kl. 11 och 13 och mellan kl. 15 och 16. Överträdelser av dessa tider medför samma bestraffning för såväl säljaren som köparen. Alla myndigheter förhandla med dessa personer uteslutande mellan kl. 7.30 och 8.30 på morgonen.

f) Ingen person som är försedd med hakkorset får lämna sin bostad efter klockan 20.

g) Alla personer över fjorton år med ett »D» i sina registreringscertifikat måste genast infinna sig — senast inom två dagar — hos kontroll- och anmälningskommissionen av L. N. K. i Prag XII (följer adressen) för att utfå sina kännetecken och för att bli registrerade. Den som underlåter detta och anträffas utan föreskrivet kännetecken bestraffas strängt efter samma regler som nazimyndigheterna använde i liknande fall. Samma straff gäller för dem som hjälpa sådana personer eller ha umgänge med dem — av vilken anledning som helst.

h) Alla personer med ett »D» i sina certifikat måste utan försumelse infinna sig hos nämnda myndighet, oavsett om de kanske redan fått rörelsefrihet etc. Samtidigt måste dessa personer förelägga och avlämna en med sakförhållandena överensstämmande förteckning över alla egendom, tillsammans med alla värdesaker, likaså även sparbanksböcker, bank- och eventuella andra tillgodohavanden. Dessa personer måste vidare meddela om de äga andra kapitalplaceringar och vilka. Tillräckliga bevis för uppgifterna måste föreläggas. Samtidigt måste dessa personer avlämna alla radioapparater och radiolicenser. Varje finansiell transaktion är förbjuden och ogiltig. Tyskarna äro ej berättigade att utfå någon tobaksranson och det är dem förbjudet att röka offentligt eller under arbete.

*

Medborgare och arbetare! Vi vill i överensstämmelse med vår regerings principer genomföra en varaktig rensning och äntligen skapa ordning i vårt distrikt. Därför hjälp oss, även Du, att göra Vinohradý så fort som möjligt nationell.

Dessa åtgärder äro endast temporära, gällande tills alla dessa människor äro deporterade.

Prag den 15 juni 1945.

Den lokala Nationalkommittén för Prag XII.

Oldrich Hlas, ordförande.

Givetvis äro dessa förhållningsregler kopierade på den nazityska aktionen mot judarna. Men högre mål borde Masaryks lovprisade »humanitära» demokrati ställa upp framför sig än att plagiera Streichers omänskliga judepolitik. Det är att märka, att de utpräglat nazistiska sudettyskarna inte äro att söka bland dem, som den tjec-kiska nationalismen genom det ovan citerade påbudet vill diskriminera

före deras bortdrivande; dessa aktiva nazister sitta nog alla sedan i våras inom lås och bom i fängelser eller i koncentrationsläger. Det förtjänar även att nämnas att tiotusentals antinazistiska sudettyskar föllo offer för Gestapo — i kampen för ett fritt Tjeckoslovakien.

Det är omöjligt att värja sig för känslan, att ett dokument av ovanstående slag är ovärdigt ett kulturfolk, alldeles oavsett att dess straffdomar uppenbarligen gå ut över massor av helt oskyldiga och saklösa människor. Denna människojakt i rashatets tecken betecknar ett fruktansvärt återfall. Det tycks besanna den österrikiske diktaren Grillparzers dystra profetia, att mänsklighetens väg leder från humanitet via nationalitet till bestialitet.

En kulturuppgift i utlandet. I detta nummer har en artikel ägnats åt det nyupprättade Svenska institutet och dess uppgifter.

Det är blott naturligt, om man inför efterkrigstiden i första hand tänker på den för hela landet så viktiga kommersiella upplysningsverksamheten i exportens tjänst. Bland de kulturella uppgifterna är det väl utlandslektoraten, som främst tillvinna sig intresse. Det må här vara tillåtet att särskilt peka på en annan uppgift, som måste sägas vara både betydelsefull och hittills försummad, nämligen att göra utlandet förtroget med den svenska vetenskap, vilken lägger fram sina resultat på svenska. Det gäller här främst de viktiga humanistiska lärdomsgrenar, som ha särskild anknytning till vårt nationella liv och därför enligt en gammal och riktig tradition nyttja modersmålet: historia, litteraturhistoria, statskunskap, i viss utsträckning även filosofi liksom även flera teologiska och juridiska discipliner. Även en flyktig granskning av moderna utländska översiktsverk av annars god kvalitet visar ofta, hur okända våra nyare forskningsrön på dessa fält äro för de stora folken, och hur skev — för att välja blott ett exempel — bilden av Sveriges insatser i Europas samfällda historia alltjämt ter sig.

Det råder intet tvivel om att det för vår prestige i utlandet skulle vara av ej ringa betydelse, att ett antal representativa svenska arbeten på ifrågavarande områden gjordes tillgängliga på ett av de »stora» språken, i första hand väl då engelska, och att sedan en kontinuerlig översättningsverksamhet upprätthölles. Kostnaderna för det allmänna skulle vara skäligen blygsamma. För utländska förlag åter te sig avsättningsmöjligheterna utom i fåtaliga undantagsfall nog alltför ovissa för att de skulle våga taga risken av ett initiativ. Man får hoppas, att vederbörande ha blicken öppen även för denna viktiga kulturuppgift.